

УДК 364.044

ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ КЛІЄНТІВ.

Савицький В. І.,

ст. викладач кафедри політології, соціології та соціальної роботи

факультету соціології та права

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

Стаття освещает социальную работу в Вооруженных Силах Украины с различными категориями клиентов и ее специфику, которая определяется военным образом жизни и необходимостью защищать Родину.

The article elucidates the very essence of social work with varied categories of clients and its particularity, which is being formed by the military way of life and the necessity to defend the homeland.

Стаття висвітлює соціальну роботу в українському війську з різними категоріями клієнтів та її специфіку, що визначається військовим способом життя та необхідністю боронити Вітчизну.

Ключові слова: клієнт військової соціальної роботи, офіцер передпенсійного віку, військовий пенсіонер, офіцерська сім'я, жінка у війську, допризовна і призовна молодь, адаптація до військового та післявійськового життя, активізація власного потенціалу клієнта, диференційний підхід.

Актуальність. Військова соціальна робота - це явище і нове, і в той же час, давнє-давнє. Історія знає багато фактів допомоги, підтримки, соціального захисту людини, що присвятила себе благородній справі – боронити рідну землю, свій народ. Військовослужбовець, як і будь-який інший звичайний громадянин, теж потребує і уваги, і допомоги, і захисту. Тим паче в наш час, коли соціальна напруженість не спадає, коли не покращується матеріальний стан армійців, коли для багатьох зникає життєва перспектива, коли багато-хто стоїть перед болючим питанням – а що далі? Значно загострилися соціальні проблеми членів родин військовиків, також громадян, що звільнені з військової служби. Багато хто в цей час втрачає суспільні перспективи, змінюється соціальний статус людей, ламаються звичні життєві стереотипи, цінності, виникають неабиякі нетрадиційні, незвичайні труднощі. Самій людині стає важко справлятися з цими труднощами. Необхідність вирішення соціальних проблем різних категорій потребуючих – військовослужбовців та, безумовно, всіх, кого певним чином чіпає військова служба, обумовлює розвиток та вдосконалення розгалуженої системи соціальної роботи.

Мета статті. Обґрунтування необхідності військової соціальної роботи як спеціалізованого виду соціальної діяльності, що допомагає знайти шлях до світу законів доброти, духовного та фізичного оздоровлення, порозуміння та злагоди між громадою і тими, хто потребує спокою та душевної рівноваги.

Виклад основного матеріалу. Щоб глибше усвідомити суть явищ, які торкаються названої проблеми, передусім, підкреслимо, що військова соціальна робота є інтегральним різновидом соціальної роботи і військового управління, щодо останнього, то конкретно – військового виховання, роботи з гуманітарних питань. Ця нерозривність, та єдність регламентуються методологічною основою соціальної роботи – системним уявленням про суспільство, його цілісність, розумінням закономірностей, що впливають із взаємодії та взаємозалежності суспільства і людини, людини і природи. Відповідно до цього наголосимо – кінцевою метою також і військової соціальної роботи є спасіння суспільства.

Військова соціальна робота впливає на військову суспільну систему і сприяє приведенню її до такого рівня організації, яка в змозі буде успішно виконувати свої функціональні завдання. Сенс військової соціальної роботи полягає у постійному контролі за духовними цінностями військових, за їхнім соціально-психологічним станом та відповідній допомозі. Якщо ці цінності відхиляються від оптимального значення (наприклад, з'являються факти соціальної несправедливості, незахищеності, психічного розладу, девіантності, просто порушення дисципліни тощо), то соціальний працівник разом з відповідними службами, органами військово-соціального управління, заступником командира з виховної роботи здійснює заходи, що впливають на військовослужбовця і військові колективи, формуючи або відновлюючи сталі позитивні вартості. Будь-яка форма соціальної роботи серед військовиків має враховувати особливості військового способу життя і завдання забезпечити безпеку країни. Як і перед всяким працівником соціальної сфери, перед військовим фахівцем з соціальної роботи постає питання про пріоритет практичної мети – клієнт.

Цивільний соціальний працівник інтересів служби клієнта торкається настільки, наскільки умови праці можуть стати вирішальними чинниками хворобливих чи лікувальних змін психологічного, морального, соціального, матеріального стану клієнта. А у військового соціального працівника соціальне здоров'я клієнта більшою мірою пов'язується з призначенням служби. Коли йдеться про національну безпеку, оборону, бойову готовність, то державні, інституціональні інтереси мають бути на першому місці, оскільки в цьому втілюються інтереси багатьох людей, всього суспільства.

Безумовно, не всі клієнти військової соціальної роботи прямо підпадають під цей критерій – боронити Батьківщину. Щоб визначити особливості військової соціальної роботи з різними категоріями військовослужбовців, згадаймо деякі різновиди клієнтів цієї сфери – сфери обслуговування людей, що пов'язані з військом: якщо це сім'я, то клієнтом може бути багатодітна сім'я, з важкими дітьми або така, що потребує житло, сім'я з афганцем чи пенсіонером-ветераном збройних сил, учасником Великої Вітчизняної війни, інвалідом чи наркозалежним членом родини; серед військовослужбовців – одинаки, удівці, розлучені, схильні до пияцтва, до суїциду, з девіантною поведінкою, вихідці з проблемної сім'ї, а також офіцер передпенсійного віку; можуть бути з відповідними проблемами жінки-військовослужбовці або працівниці збройних сил і т.п..

Клієнтом може бути цивільний персонал військових частин, з'єднань, штабів, баз, полігонів. Клієнтом може бути і не тільки окрема особа, а й колектив, так само і різні соціальні групи, об'єднання родин, групи допризовної та призовної молоді тощо.

Сучасні дослідження свідчать про розширення складу клієнтів саме військової соціальної роботи. «Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України» (4.09.1998 р., № 981/98), щоправда, в ідеях системи виховної роботи, її методах, принципах, формах, сполучає з військовослужбовцями Збройних Сил співробітників органів внутрішніх справ та безпеки, військовиків прикордонних, спеціальних та інших служб, а також, поза всяким сумнівом, і членів їхніх родин та громадян – колишніх функціонерів саме цих відомств. Багато що єднає всі ці силові структури: передусім, мета – забезпечити безпеку країни; спосіб життя, що регламентується військовими статутами; тверда субординація, вимогливість та дисциплінованість на службі; екстремальність професійної діяльності, що в основному пов'язана з ризиком для життя і т. ін.. Виходячи з цього, до клієнтів військової соціальної роботи віднесемо всіх подібних їм потребуючих людей, тих, що пов'язані з цими силовими установами.

Безумовно, тут названо не всі категорії клієнтів. В літературі, намагаючись, видно узагальнити типологізацію клієнтів військової соціальної роботи, виділяють тільки три основні групи: військовослужбовці, працівники Збройних Сил; члени сімей військовослужбовців; колишні військовослужбовці, особи, що звільнені з військової служби [1].

У трохи розширеному, деталізованішому вигляді типи клієнтів військової соціальної роботи можна представити й таким чином:

1. військовослужбовці (офіцери, прапорщики і мічмани, сержанти і старшини, солдати і матроси); це – соціальна робота з військовослужбовцями;
2. працівники Збройних Сил; це – цивільні громадяни, що працюють в установах силових відомств за наймом і не є військовослужбовцями;
3. жінки – військовослужбовці та працівниці Збройних Сил;
4. військові пенсіонери, колишні військовослужбовці; це – соціальна робота з особами, яких звільнено з військової служби;
5. учасники Великої Вітчизняної війни та інших воєн;
6. сім'ї нинішніх і колишніх військовослужбовців – соціальна робота з членами сімей військовослужбовців [2];
7. допризовна та призовна молодь – соціальна робота з допризовною та призовною молоддю.

Важливим напрямком військової соціальної роботи є той, що орієнтований на військовослужбовців. Ця робота так і називається – соціальна робота з військовослужбовцями. Вона є сферою діяльності відповідних фахівців – соціальних працівників, психологів, соціологів, культпрацівників, а також командирів тих підлеглих, що потребують допомоги. Стосовно військовослужбовців строкової служби фахівці виявляють і нівелюють такі явища: емоційне напруження й особистісну тривожність; «скриті» конфлікти; відсутність навичок позитивного вирішення міжособистісних стосунків в колективі; психологічну несумісність; проблему адекватності самооцінки і т. ін..

В арсеналі соціального працівника є різноманітні методики, технології. Найпоширенішими і найефективнішими можуть бути: індивідуальне консультування, методи релаксації, технології особистісного розвитку тощо. В роботі з військовослужбовцями строкової служби існує специфіка, яку і фахівці, і командири не можуть не враховувати: солдат перебуває у становищі деякої замкнутості – на нього як на особу сильно впливає підпорядкованість, підлеглисть і низький рівень необхідності чи її відсутність піклуватися про себе («за нього думає командир»). Щодо дисциплінованості, виконавських властивостей воїна, формування у нього чіткого виконання наказів командирів, службових порядків, статутних вимог, то це певним чином може породити васальські вподобання, знижується самооцінка особистості. Хоча зовні військовослужбовці виглядають досить пристойно, вони представляють найбільш сприятливий віковий діапазон, їхній стан фізичного, психічного і морального здоров'я постійно контролюється фахівцями і в основному відповідає нормам, яких вимагає військова служба. Військовослужбовці перебувають в нормальних соціальних обставинах, і за характером своєї діяльності, і за особистими якостями їх не можна віднести до вразливих верств суспільства. Армія, взагалі збройні сили, як соціальний інститут – це найшановніший соціальний заклад, їхні представники мають достатньо високий соціальний статус і розміщуються на порівняно сприятливих матеріальних, правових і моральних соціальних рівнях.

Головним завданням виховної роботи у війську є створення свідомого захисника, оборонця Батьківщини. Цьому завданню підпорядкована й соціальна робота з допризовною і призовною молоддю. Основою цієї роботи є технології адаптації молоді до майбутньої служби у війську. Молоді люди, яких призивають до лав Збройних Сил, зазнають своєрідного стресу, оскільки розлучаються з рідними та близькими, позбавляються матусиноного піклування, перелаштовується їхній спосіб життя, докорінно змінюється узвичаєне середовище. Перший час перебування у війську молодь відчуває певні психічні, моральні, фізичні навантаження.

Відповідно до закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» у військо йдуть громадяни, яким до дня відправки до військової частини виповнюється 18 років і придатні за станом здоров'я. Безумовно, цей вік (18 – 20 років) є надзвичайно складним і відповідальним щодо виховання молодої людини, формування особистості. Але не можна погодитися з деякими пошуковцями, які стверджують, що молода людина, яка потрапляє у військо, тривалий час перебуває у вакуумі, ізоляції від зовнішнього світу. Військові соціальні працівники, психологи, педагоги, командири, заступники командирів з виховної роботи та інші військові посадові особи не дають можливості ізолюватися новоприбулому. Окрім того, що молодий воїн починає набувати военний, соціальний і професійний досвід, соціальна робота ставить за мету організацію надання допомоги (і призовникам, і військовослужбовцям) в активній адаптації до нових умов, у вирішенні соціально-психологічних проблем, тим більш, з необхідністю враховується й те, що новоприбулий підпадає під вплив різних внутрішньовійськових чинників, серед яких, щоправда, можуть бути як позитивні, так і негативні фактори. Серед негативного молоді людина більше за все лякається нестатутних взаємовідносин, дідівщини, явища, що засноване на неформальному, але поширеному пріоритетному становищі «стариків» перед новобранцями. Досить гострою проблемою у війську є наявність «земляцтва», такої своєрідної статусної системи, відповідно до якої верховенство і вплив у військовому колективі залежить від належності до певного регіонального, територіального чи національного угруповання. Окрім цього соціальні фахівці вказують і на проблеми, що, по-перше, обумовлюються цими явищами, а, по-друге, бентежать молодого бійця – суїцидні або гоміцидні наміри. Подібні явища знижують якість управління військовими колективами, обумовлюють порушення дисципліни, а то й злочини.

Соціальна допомога здійснюється через надання інформаційних, психологічних, корекційних послуг. При цьому визнано домінуючим принципом інтеграцію індивідуального підходу з комплексною допомогою особистості. Застосування різних методик є запорукою ефективності військової соціальної роботи – зменшується кількість злочинів серед військовослужбовців, а також випадків ухилинь від військової служби, формується у допризовній молоді свідоме ставлення до майбутньої служби.

Значну частину клієнтів становлять колишні військовослужбовці, військові пенсіонери, роботу з якими означають як «соціальна робота з особами, яких звільнено з військової служби». Обслуговування таких клієнтів відбувається за місцем їхнього проживання. На жаль, ця робота не є компетенцією військових посадових осіб: у війську практично немає відповідної ні матеріальної, ні кадрової, ні організаційної основи (окрім тільки військкоматів, які опікуються військовими пенсіонерами). Ця категорія клієнтів має обслуговуватися цивільними структурами, але таких потребуючих невійськові установи не вважають за своїх клієнтів. Хоча у військового пенсіонера є можливість змінити військову пенсію на цивільну. Згідно із Законами України «Про пенсійне забезпечення осіб, яких звільнено з воєнної служби та деяких інших осіб» (стаття 5) та «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» (стаття 10) може бути призначена «цивільна» пенсія. Сенс такої зміни полягає в тому, якщо розмір «цивільної» пенсії буде більшим за розмір «військової». Вплинути на розмір пенсії можуть відповідні обставини, як-то: зміна кількості членів сім'ї, що були на утриманні пенсіонера; виникнення або втрата права на надбавку на непрацевдатних членів сім'ї та надбавку по догляду за ними; визнання заявника одинаком або таким, що потребує сторонньої допомоги; визнання заявника інвалідом; визнання заявника учасником війни і т.п.

Пенсіонери, люди похилого віку, належать до найбільш соціально незахищеної верстви населення. Серед них чисельна група пенсіонерів за віком. Вони не в змозі задовільно здійснювати свої не тільки соціальні потреби – спілкування, прихильності, прив'язаності, але й прості вітальні, життєві, фізіологічні потреби. Природно, що такий напрямок соціальної роботи має бути зорієнтований не тільки на створення умов для забезпечення фізичного існування старих людей, а й на підтримку їхнього потенціалу як соціально активних членів суспільства. Певна частина пенсіонерів має бути залучена до суспільно-корисної праці, до діяльності щодо відтворення культури, національних та бойових традицій, суспільно значущих звичаїв. Це сприятиме створенню в суспільстві стосовно людей похилого віку такого ідейного духу, такого морально-психологічного клімату, коли вони не відчуватимуть себе соціальним баластом, людьми нижчого ґатунку.

Відповідної уваги потребує чисельна група «молодих» військових пенсіонерів, осіб досить нестарого віку, яких звільнено з війська за різних («невікових») причин, кого за скороченням штату, кого за стажем служби у війську. Але ці люди, фізично і потенційно соціально активні. Для них першорядними проблемами постають питання працевлаштування, житла, розставання зі звичним життям, адаптації до нового, часто-густо незвичайного, післявійськового життя, до нових соціальних стосунків, соціальних груп, до невійськового суспільства.

Наше соціологічне дослідження [3] свідчить про сильне психічне навантаження, яке відчувають офіцери у передпенсійний або у початковий пенсійний період, коли вони звільняються з військової служби. Таких серед опитаних військових була переважна більшість – 83 %, хоча зовні вони майже не виказують свого стресоподібного внутрішнього стану. Зрілий вік, офіцерська загартованість, воля, уміння володіти собою певним чином нівелюють душевні неприємні, важкі почуття, але все ж такі це – переживання, неспокій, хвилювання, що можуть вплинути і на здоров'я, і на стосунки в родині, і на життя майбутнього військового пенсіонера. Таку думку висловили також майже всі респонденти – члени родин військовослужбовців. Ефективності нівелювання цього психічного навантаження сприяє військова культура, солідарність, офіцерська взаємовиручка, взаємодопомога. Організоване ж забезпечення соціального захисту людей, які були причетними до Збройних Сил та інших силових структур, та адаптації їх до нового післявійськового життя є важливим аспектом соціального обслуговування, це має бути помітним об'єктом соціальної роботи, одним із важливих напрямків соціально-психологічної допомоги людині.

У військовій соціальній роботі важливим аспектом є робота з жінками. Основою цієї роботи є наукові соціологічні дослідження в гендерній [4] сфері. Всезагальна декларація прав людини 1948 року своїм ствердженням того, що всі люди народжуються вільними і рівними за своїми достоїнствами (стаття 1), визнає тільки природну суть людини, але поза увагою залишалися питання соціальних прав, передусім, рівність суспільних можливостей. Нагадаймо, що перші закони радянської влади, зразу ж після 1917 року, надавали жінкам таку кількість прав, яких не знали жінки ні в одній країні світу. Але, нажаль, права залишалися більшою мірою деклараціями, вони розбігалися з реальністю. Це пояснюється тим, що спосіб життя більшості людей характеризується патріархальними стандартами, тобто існування за правилами, що встановлені чоловіками. Як і Радянський Союз, так і теперішня Україна являють собою типовий приклад держави, де гендерна рівність в основному тільки декларувалася, а насправді існувала дискримінація жінки як у суспільному, так і у сімейному житті. Нині соціально-економічне становище жінки в Україні погіршується. Це виявляється у надмірному збільшенні трудового навантаження на виробництві та фізичного – у побуті, у фемінізації бідності, зростанні жіночого безробіття. Між іншим, серед безробітних в Україні – переважна більшість жінок 42 – 48 років з вищою освітою. Жінок першими звільнюють з посади, останніми беруть на роботу. Влада країни, особливо вища, в основному представлена чоловіками. Мало ще в нашому суспільстві використовується жіночий управлінський досвід, жіноче бачення справ, часто-густо ігноруються жіночі потреби.

Усвідомлюючи важливість вирішення проблеми соціального захисту жінок, світова громадськість в особі ООН ще 1967 року прийняла Декларацію про ліквідацію дискримінації стосовно жінок. З часом, у грудні 1979 року, було прийнято відповідну Конвенцію, яка називалася ще як «Білль про права жінок» або «Жіноча конвенція». СРСР цей документ ООН ратифікував одним із перших. 1993 року на Всесвітній конференції з прав людини (Відень) була прийнята Віденська декларація і Програма дій, які особливо наголошували на питання про запобігання насилля над жінками, серед форм якого – домашнє насильство, ґвалтування, сексуальні домагання на робочому місці, експлуатація і торгівля жінками, дискримінація за ознаками статі при здійсненні правосуддя. Того ж року ООН прийняла Декларацію про викорінювання насилля стосовно жінок і рекомендувала урядам усіх країн встановити правові санкції за здійснення насильницьких актів стосовно жінок. Україна стала першою країною на пострадянському просторі, де почав діяти відповідний закон (осінь 2001 року).

Проблема насилля стосовно жінок в нашій країні як і в світі теж залишається болючою і потребує нагального розв'язання. Про це свідчить і національна статистика з кримінальних злочинів [5] – жінки страждають від усіх видів злодіянь: вони є жертвами ґвалтувань, умисних вбивств (в Україні зростає кількість вбивств на ґрунті домашнього насильства), замахів на життя, умисних тілесних ушкоджень. Жінка, що доведена до відчаю через безпробудне пияцтво чоловіка, постійним знущанням над нею та й над дітьми, або через самооборону, вдається до вбивства. Статистика показує, що на сім вбивств чоловіком дружини припадає одне вбивство чоловіка жінкою. Більшість людей визнають факти насилля та ясно уявляють ганебність насильницького ставлення і небезпеку наслідків наруги над жінкою.

Наслідки пережитого насилля є дуже помітними і вагомими як і для самої жінки так і для суспільства в цілому. У жінки погіршується здоров'я, часто вона втрачає репродуктивну функцію, стає абиякою матір'ю. У зв'язку з цим в суспільстві падає народжуваність, погіршуються умови сімейного виховання, зростає кількість розлучень (статистика свідчить, що 95% справ про розлучення викликані брутальною словесною образою та побиттям жінок). Тривожним соціальним наслідком насильства над жінкою є проблеми виховання, причому, вони пов'язані з так званим явищем «соціальної естафети», коли діти, спостерігаючи за батьками, переносять негативний досвід у власне життя. Половина всіх бездомних жінок стали такими, рятуючись від насилля. До речі, і більшість бездомних дітей пішли жити на вулицю через сімейні тортури. Чимало хто з опитаних вказали на домашнє насильство як причину, чому так багато українських жінок готові поїхати за кордон в пошуках роботи. А у цілому поневіряння в пошуках роботи є наслідком низького рівня соціальної захищеності жінки в нашій країні.

Все це властиве й військовому соціуму, проте не такою мірою як в цілому в країні. Майже всі опитані визнали наявність фактів насилля і в офіцерських родин, але як поодиноких, випадкових явищ. Взагалі в Збройних Силах набуто величезний досвід роботи серед жінок, дружин

військовослужбовців. Діяльність жіночих громадських організацій є важливою складовою роботи з гуманітарних питань в Збройних Силах, вона була завжди важливим напрямком виховної роботи в армії і на флоті. Її різноманітність можна вважати основою соціальної роботи у військовому соціумі в сучасному її розумінні. Практика цього різновиду громадськості спрямована на вирішення різних соціальних проблем життя людей, що причетні до війська: від дітей – до старих, проблеми житла і відпочинку, художньої самодіяльності, спорту, навіть стосунки в офіцерських сім'ях. Це обумовлено необхідністю створення благодатного «тилу» для оборонця країни. Сім'я офіцера поставлена в такі умови, що вимагають від неї самопожертви, самовіддачі («сімейна самопожертва», «сімейна самовіддача») заради тата, чоловіка – військового члена родини. Щоправда, це більшою мірою стосується сімей молодих офіцерів, дружини яких погоджується і на віддалений гарнізон, і на горне селище, і на таврійські степи. Саме тоді соціальні працівники, командири мають бути уважними до молоді сім'ї, оскільки тільки-но формуються сімейні відносини, відбувається становлення сім'ї як важливої малої соціальної групи, як найціннішої ланки суспільства.

Військова соціальна робота передбачає застосування різних форм, методів, технологій обслуговування сім'ї. Конкретність змісту цієї роботи залежить від типу сім'ї, шлюбу, верховенства в сімейних стосунках, від того, як реалізуються її функції. З метою збереження і розвитку соціальних функцій сім'ї (генеративна – відтворення населення, соціалізаційна, економічна – господарсько-побутова, гедоністична, психотерапевтична, рекреаційна тощо), створення благодатного «тилу» для військовослужбовця, військові соціальні працівники в межах державної сімейної політики спрямовують свою роботу на стабілізацію соціального становища сім'ї, створення реальних передумов позитивної динаміки процесів її життєдіяльності, формування ефективної системи захисту соціально вразливих сімей.

Важливим аспектом сімейної політики, є соціальна допомога, що спрямована на збереження сім'ї: стабілізація сім'ї; робота щодо розвитку членів сім'ї, вдосконалення сімейних стосунків; може бути й екстрена соціальна робота – термінова, надзвичайна допомога (надання притулку, негайне видалення із сім'ї членів родини, що перебувають в небезпеці, які зазнають насилля тощо). Організація роботи із сім'єю не визначена відповідними документами і не входить до функціональних обов'язків посадових осіб (окрім інструктора по роботі з сім'ями військовослужбовців). Важливе значення має адресна допомога, до форм якої входить натуральне забезпечення, гуманітарна та грошова допомога, пільги та послуги. Соціальне оздоровлення сім'ї здійснюється в основному у співробітництві із шкільними та позашкільними дитячо-підлітковими установами, закладами культури, спортивними організаціями тощо.

Отже, військова соціальна робота спрямовується на можливості клієнта або групи людей, що потребують. Активізація власного потенціалу клієнта, причому, це є чи не головною тенденцією світової соціальної роботи, здійснюється через актуальну нині індивідуальну роботу, як таку, що спрямована на використання усіх можливостей, що допомагають людині пристосуватися до конкретних умов життя, та сприяє тому, щоб клієнт розробив власну життєву програму. Вирішення цієї задачі можливе тільки за допомоги методу диференційного підходу, що передбачає всебічний аналіз особливостей соціального, фізичного, морального положення об'єкта, його інтересів, потреб. Вагомим є і становище суб'єкта соціальної роботи, його кваліфікація, майстерність володіння методиками, сучасними технологіями, застосування їх відповідно до об'єктної ситуації. Цей метод застосовується в роботі як з окремою особою, окремим військовослужбовцем, так і з військовим колективом, екіпажем, командою, підрозділом.

Практичне значення методу диференційного підходу визначається необхідністю його застосування у всіх сферах військової соціальної роботи. Він формулює сприятливі умови, вимоги, активні за своєю суттю принципи щодо якісного та ефективного обслуговування кожного з військових клієнтів:

- орієнтація на індивідуальність особи з її конкретно визначеними потребами, психічним станом та моральними орієнтирами;
- інтегративність, що дозволяє поєднати практику обслуговування конкретного клієнта, з умовами реального соціального середовища, з діяльністю командування, із здійсненням загальної задачі – оборони країни, із залученням до цієї роботи владних органів, цивільних служб, громадських, благодійних та інших організацій;
- цілісний підхід до клієнта як до особистості з його світоглядом, морально-психічним станом, ідеологічними цінностями, що сприятиме формуванню відповідального ставлення до своїх військових обов'язків, до відповідальної поведінки в повсякденному житті, в реалізації власних можливостей та у подоланні життєвих проблем;
- здійснювання принципу самопомоги, що передбачає активізацію власних сил клієнта, щоб сприяти його ефективному соціальному функціонуванню.

Хоч якими не є труднощі в суспільстві, якою не є матеріальна, майнова, соціальна диференціація, яким важким не є становище війська в країні, все ж члени військового соціуму потерпають відносно менше, аніж інші верстви населення (за результатами нашого дослідження так вважає трохи більше половини респондентів – 68,2 %). Принаймні багато хто з них скаржиться на низький рівень грошового утримання, незабезпеченість житлом (чимало старших офіцерів після 20-30 років служби мешкають в гуртожитках – в Радянській же Армії офіцери отримували житло навіть протягом місяця-двох,

прибувши на нове місце служби або ставши пенсіонером), відсутність оплати проїзду у часи відпустки, незабезпеченість продовольчим пайком або формовим одягом тощо. Радянські офіцери соціально захищені були трохи краще, ніж нині. Те, яким був соціальний захист офіцерів за радянських часів, викликає тільки ностальгію у багатьох сучасних військових пенсіонерів. У пересічних громадян лишилося ще позитивне уявлення про радянські військові умови соціального захисту, який демонстрував стабільне, організоване функціонування військової, державної системи соціальної роботи. Вона мала характер патерналістський (батьківське піклування). Тобто, це система, що в змозі була гарантувати (забезпечувати значно краще) основні життєво важливі потреби та інтереси людини війська. Багато людей за інерцією саме такою уявляють і нинішню систему соціального захисту військових клієнтів.

Висновки. Військова соціальна робота щодо різноманітних особливих клієнтів стверджує такі особливі цінності:

соціальний захист - забезпечення достатніх умов життя військовослужбовців та членів їхніх сімей;
соціальна підтримка колишніх військовослужбовців – періодичне задоволення соціальних потреб осіб, які перебувають у стані соціальної та економічної скрути;

соціальне забезпечення – реалізація встановлених державою гарантій задоволення соціальних потреб широкого кола осіб, що причетні до війська і мають на це право;

соціальне обслуговування – задоволення соціальних потреб осіб шляхом надання їм соціальних послуг широкого спектру;

адаптаційна робота, також з допризовною та призовною молоддю – підготовка молоді до служби у Збройних Силах України.

Література.

1. Липский И. А. Военно-социальная работа на уровне человека // Армия и общество. – 1998. - № 1. – С. 84 -95.

2. Сім'я – мала соціальна група, яка характеризується кровно-родинними відносинами, а також спільним побутом, взаємною відповідальністю та обов'язком кожного перед кожним членом цього малого соціального колективу. В межах сім'ї здійснюється переважна частина повсякденного життя людей – сексуальні стосунки, дітонародження і первинна соціалізація дітей, побут, забезпечення здоров'я, освітнє і медичне обслуговування, особливо дітей та осіб похилого віку. Сім'я, окрім усього, – значне джерело позитивного емоційного впливу, що забезпечує людині, особливо це є важливим для людини війська, благодатну підтримку, розуміння, рекреацію.

3. Мета дослідження: виявити рівень соціальної захищеності військовиків, які звільняються зі служби. Протягом 2010 року було опитано 472 респондента, з них офіцери, як нинішні так і колишні, члени родин військовослужбовців. Про недоліки в системі військового соціального обслуговування свідчить велика кількість офіцерів-респондентів (14 %), які за власним бажанням кидають військову службу. Головною причиною цього є кращі матеріальні, житлово-грошові умови майбутньої запропонованої праці. Також предметом дослідження була роль жінки, сім'ї у створенні благодатних домашніх умов офіцера.

4. Соціологія гендеру, як її називають на Заході – sociology of gender, вивчає, яким чином культура, соціальна структура опосередковують фізичні відмінності між чоловіками й жінками. Соціальною і культурною основою таких відмінностей є: специфічні жіночі якості і «статева ідентифікація» – це наслідок соціалізації; в індустріальних суспільствах жінки, часто буває, ізолюються від суспільної діяльності, залишаючись в межах власної домашньої сфери; жінкам приписують найменш значущі та часто принизливі види виробничої діяльності; в суспільстві панує ідеологічний стереотип, що визначає жінку як істоту слабку та емоційно залежну від особи сильної статі.

5. Див.: Гендерний характер домашнього насильства. – <http://www.develop.gender-ua.org/page13.php>